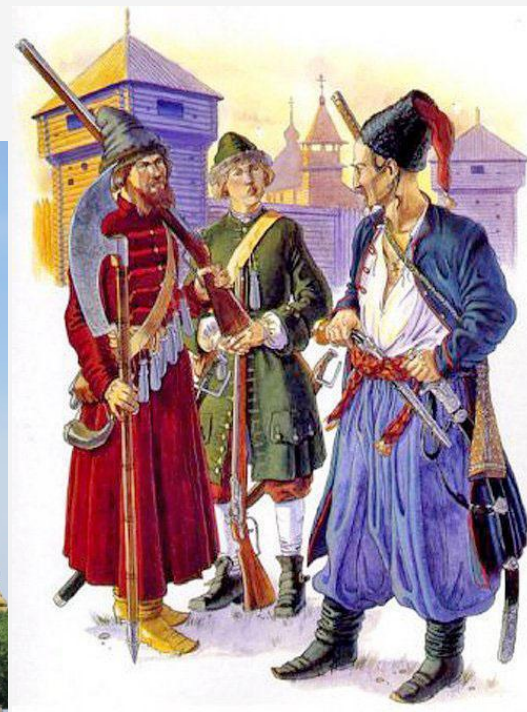

Історія

України

ЗАНЕПАД КОЗАЦЬКИХ АВТОНОМІЙ

(1686 - 1720 р. р. Р. Х.)

ГЕТЬМАНЩИНА ІВАНА МАЗЕПИ

Іван Мазепа

Після «Вічного» миру в оточенні Самойловича відбувся розкол. Частина старшини організувала змову і відсторонила його. За підтримки росіян змовники висунули на гетьмана **Івана Мазепу** який 1687 року підписав **Коломацькі статті**.

Відновлювалась компанійська гвардія. Управлінські посади Лівобережжя надавались царем.

Союзні російські загони допускались в гетьманську столицю **Бату́рин** і **Богородицьк** – сторожову запорозьку фортецю. Заохочувались російсько-козацькі шлюби

Петро І

Внаслідок конфлікту між Петром І та Соф'єю в 1689 році остання була ув'язнена до монастиря. Однак **всю владу Петро І взяв тільки зі смертю своєї матері в 1694 році.** Для організації власної морської торгівлі і флоту новий цар вважав за необхідне захопити виходи до Азовського й Балтійського морів

Азовські походи

В 1695 році Петро І організував **Азовські походи**. Російське військо було підсилено чернігівським полком **Якова Лизогуба** й запорожцями.

Наступного року воно оволоділо турецькою фортецею Азов.

Нарвська поразка

Балтійські порти і торгівлю контролювала Швеція. Проти неї Росія організувала військовий союз із Данією та Річчю Посполитою. Російське військо було підсилено лівобережними полками. Разом вони в **1700** році атакували шведську фортецю Нарву однак зазнали серйозної поразки. Розбиті були і польські загони. Шведська армія **Карла XII** захопила Варшаву а в **1704** році зайняла і розграбувала Львів. Частина магнатів і шляхти перейшла на його бік покинувши нового короля **Августа II**.

Нова російська армія

Щоб переломити хід
Північної війни Петро I
провів військову реформу.
Мушкети стрільців були
замінені на легкі **рушниці**.
Пожиттєвим військовим
призовом була зібрана
наступна армія. Вона
отримала понад сотню нових
гармат. Для підтримки
Августа II Петро I направив
загони Мазепи. Вони
зайняли Правобережжя і
забезпечили порядок в

Козак і російські солдати

В 1708 році шведська армія рушила на Росію. Однак цар наказав готувати до оборони і Лівобережну Гетьманщину. З козаків формувались будівельні наряди які укріплювали Київ. Заборонялась торгівля старшини горілкою, поташем і худобою через балтійські порти. Більшість селітри й хлібу віднімались російськими загонами для війни. Ці заходи викликали різке невдоволення частини населення.

Полтавська битва

Несподівано для старшини і царя Іван Мазепа уклав угоду із Карлом XII. Його підтримали запорожці **Костя Гордієнка** та залога Батурина. Зрадою 1708^{XI.2} остання із населенням була піддана **Батуринській різанині** (нищенню російським військом Олександра Меншикова понад 10 000 осіб). 1709^{V.14} росіяни також захопили і зруйнували Чортомлицьку січ. 1709^{VI.27} армія Карла XII підсилена запорожцями була розгромлена військом Петра I в **Полтавській битві**.

Відступаючим шведам вдалось відійти за турецький кордон. Врятувались чортомлицькі біженці і гетьман який невдовзі помер.

ДВА КОЗАЦТВА

Іван

Скоропадський

лівобережну владу Петро І
вибрав із старшини за
гетьмана Івана

Скоропадського. 1709^{VII.17}

Скоропадський змусився
підписати **Решетилівські**

статті. Міста Київ, Почеп та

Ямпіль відступались Росії.
Гетьман розподіляв владу
із російським дорадчим
міністром. Союзні російські
загони допускались в
більшість полкових міст.

Бендерська конституція

За підтримки султана і Карла XII бігли запорожці утворили Раду старшин на чолі з писарем **Пилипом Орликом**. Для затвердження нових відносин вона в **1710** році прийняла **Бендерську «Конституцію»**. За зразком Вального Сейму планувалась Генеральна Рада. Виконавча влада доручалась виборному гетьману. Для ефективного судочинства і збору податків вперше передбачались незалежні Суд і Скарбниця.

Пилип Орлик

Оголосивши

Правобережний «рейд»

вигнанці заручились
підтримкою татар й

польських союзників Карла
XII і в 1711 році рушили на
Київщину. У **Лисянки** вони
розсіяли козацьку залогу і
оточили Білу Церкву.

Навперейми Петро I кинув
російське військо. Через
грабунки татар запорожці
від'єднались від союзників і
муслили відступати.

Турецькі війська

Для виходу до турецьких кордонів цар уклав угоду з господарем Молдови. Однак на марші у ріку *Прут* союзне військо було атаковано турками і потрапило в облогу. За свідченням французького найманця **Моро де Бразе** тільки за викуп в 200 000 російських червонців (3.47 г золота) турки відпустили оточених.

Козаки в степу

Щоб уникнути другої війни
Петро І в 1713 році
погодився на
Адріанопільський мир.
Запорозьці визнавалися
турецькими військовими
поселенцями з центром в
Олешківській січі. До
кінця 1714 року гетьманські
і місцеві полки виводились
з Правобережжя а російськи
– із Запоріжжя й Азову.

“ПАЛІЇВЩИНА” І РОЗКОЗАЧЕННЯ

Відступ турецької армії

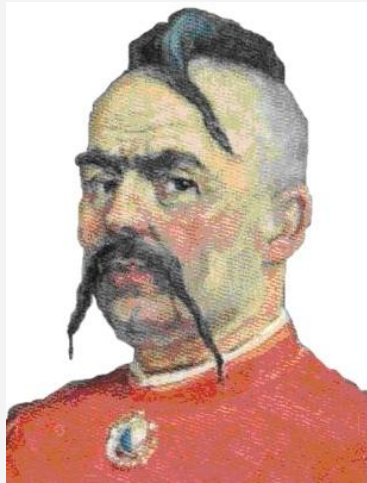
Після поразки під Віднем в 1683 році Турція змушена була відбивати наступ австрійських військ в Угорщині. Турецькі володіння були атаковані також венеціанським флотом і загонами Петра I. Щоб утримати мир із Річчю Посполитою султан пообіцяв повернути полякам Поділля. Його залоги дійсно були виведені звідти в 1699 році.

Козацьке повстання

За організацію нападів
на турецькі володіння
Вальний Сейм виплатив
козакам гетьмана
Самійла Самуся понад
30 000 злотих та
оголосив про розпуск
реєстру. Тоді гетьман
організував збройні
загони на Поділлі. Такі ж
загони на Київщині
очолив полковник
Семен Палій.

Семен Палій

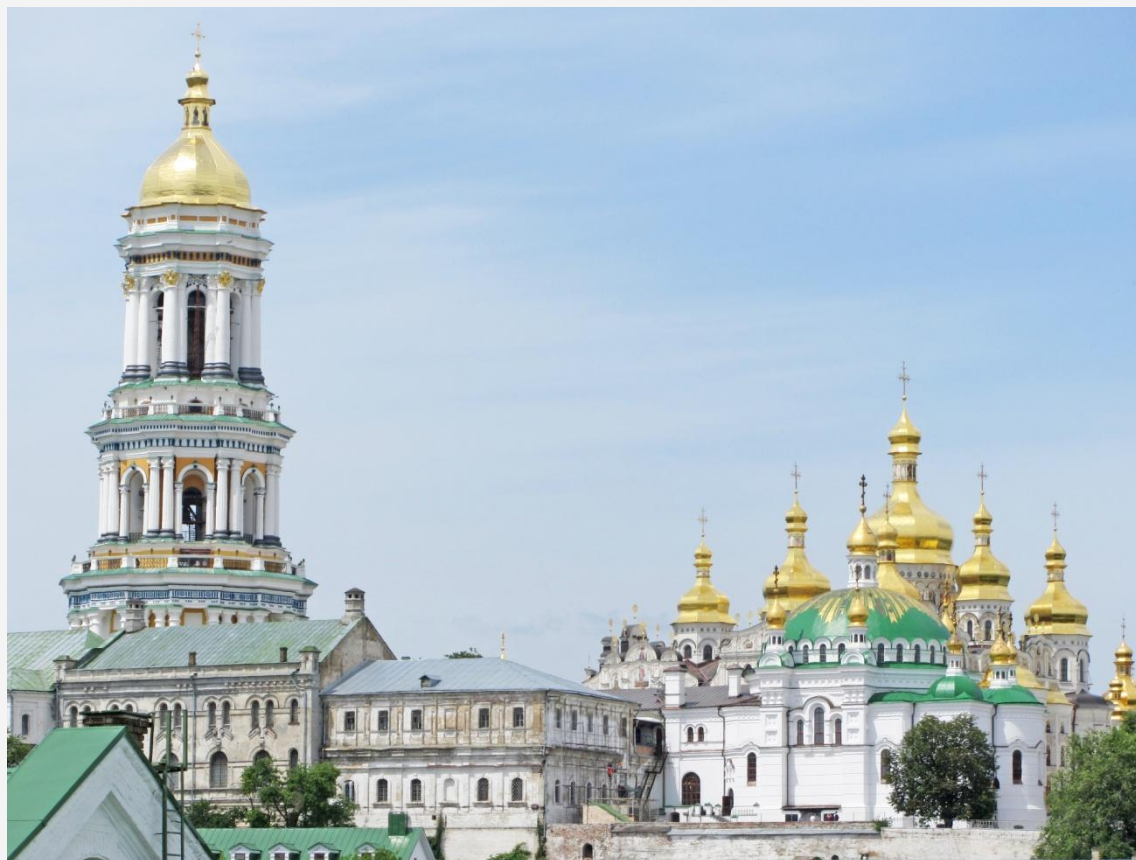
Із власними залогами до Київщини в **1702** році прибули магнати Потоцькі. Однак козаки Самуся вигнали їх з **Бердичева**. Загін Палія оволодів Білою Церквою. Розбиті на Поділлі повстанці перейшли до нього. Втім союзник Августа II Петро I організував допомогу. В **1704** році Самусь відступив свої повноваження Івану Мазепі полки якого зайняли Правобережжя. Палій з оточенням відступив на Поділля де продовжив спротив. Разом із залогами він був полонений

Єжі Любомирський

Послабивши Росію
Адріанопільським миром султан
наказав вивести гетьманські і
місцеві полки з Правобережжя в
1714 році Тут були відновлені
польські воєводства –
Брацлавське й Київське.
Центром останнього став
Житомир. Козацькі землі
отримали магнати, зокрема
Потоцькі й Любомирські. Щоб
організувати власне
господарство вони заселяли їх
селянськими слободами на 15 –

КУЛЬТУРА

Іконостас Івана Рутковича

Для впорядкування уніатської служби в 1691 році митрополит **Кипріян** видав «**Служник**» – збірку необхідних молитов і обрядів. Після **Пересвяти** Київської митрополії Московському Патріархату галицькі і частина волинських православних перейшли в УЦ (крім **Манявського** скіту ченців). В 1700 році до неї доєдналась Галицька єпархія, в 1713 – Почаївський монастир. Уніатськими стали Львівське і Луцьке братства. Голова останнього іконописець **Іов Кондзелевич** організував 13 метровий **Богородчанський іконостас** для **Манявського** монастиря в Галичині. Подібний іконостас для львівського містечка **Жовква** витворив місцевий майстер **Іоан Рутковець** близько 1699 року

Святополк Четвертинський

Для обрання православним
митрополитом власного свата
Святополка Четвертинського
гетьман Самойлович звернувся до
Московського Патріарха. За 200
червонців та собола російські посли
1686^{VI} організували **Пересвяту**
(відступ прав Патріарха
Константинопольського на Київську
митрополію) **за якою**
Четвертинський визнався
київським митрополитом
Гедеоном від Росії. За підтримку
місцевих ченців Патріарх
Московський в **1688** році визнав
старополігю Києво-Печерського

Запорозькі козаки

Козацька Революція і Руїна змінили уявлення про державу і суспільство Південної Русі. І Бендерська «Конституція» і Російське Православ'я бачили в державах козаків окрему **Малу Русь** або **Україну**. Приймавши українські полкові порядки, які захищали їх православ'я традиції і мову селяни і городяни обох берегів Дніпра поступово визнавались українцями.

Київо-Печерська Лавра

Малоросійська держава і церква
вчиняли розвій місцевої
культури. 43 нових храми і 2
навчальні корпуси за власний
кошт звів Іван Мазепа. Він
оновив будівлі Київської Лаври.
Всім їм був наданий **козацький**
тип популярного в Європі стилю
бароко – 4 та 8-кутових
хрестоподібних форм. Відомості
російського іконописця зажив
випусник Академії **Іван**
Зарудний який працював в
церквах Москви і нової столиці
Санкт-Петербурга.

ГОСПОДАРСТВО

Українські купці

Для організації загальноросійської торгівлі Петро I провів економічну реформу. В 1704 році був введений конкурентний **талерний рубль** (28 г срібла). Пізніше срібну копійку замінили мідною. Для Гетьманщини були підтверджені індекта й евекта. Проте з 1714 року старшині й купцям заборонили самовільну торгівлю за межами Росії а в окремі роки – і закордонний продаж хліба.

Тютюнова

мануфактура

Окремі **магнатські господарства** ввели «**мазепщину**» – 2-денну панщину. Поряд з горілкою, гутю й поташництвом поширювалась переробка хліба **вітряками** й водними млинами. Щоб відновити торгівлю організували ярмарки. В **Ромнах** продавали худобу, шкіри, горілку й селянські знаряддя. На **Ніжинський ярмарок** завозили російські хутра, європейські тканини, турецькі прянощі і тютюн на тисячі рублів. Для продажу слобідських товарів в **Чугуїві** була організована шкіряна, в **Путівлі** – полотняна, в **Охтирці** – **перша тютюнова мануфактура**.

Франц-Юрій Кульчицький

В 1686 році галицький купець
Юрій Кульчицький відкрив
одну з перших кав'ярень в
Центральній Європі.
Стартовим капіталом стала

турецька кава з
розграбованого обозу у Відня
мішки з якою Кульчицький
перевіз до міста.

Кордони держав станом на 1775 р.
Межі розселення українців у середині XVII ст.
Межі територій, заселених українцями до кінця XVIII ст.

Хліборобство і тваринництво
 Земельні володіння польських магнатів і шляхти, кріпацка система господарювання (у 1782 р. на австрійській Галичині було скасовано особисту залежність селян, панщина залишилася)
 Лябобережні й слобожанські землі, власність козацької старшини, українських і російських поміщиків; збережено дібрні козацькі й селянські господарства (у 1783 р. запроваджено кріпацтво)
 Господарства військових поселенців (від середини XVIII ст.)
 Закарпатські та буковинські землі – власність угорських поміщиків і воєнських бйор, збережено дібрні селянське землевпоряддя (у другій половині XVIII ст. кріпацтво скасовано, панщина залишилася)
 Володіння татарських бейів і сільських громад, застосування рабської праці (до 1774 р.)

Тваринництво і промисли
 Землі, що перебували в громадській власності козаків (на Запорозжі від 1775 р. почалося поміщицька і селянська хліборобська колонізація, а в 1797 р. запроваджено кріпацтво)
 Присьє насавище господарство; селянські громади володіють землею і несуть феодалні повинності
 Кочове скотарство татар і ногаїв, від кінця XVIII ст. – райони хліборобської колонізації

Осередки ремісничого виробництва, мануфактури
 Солонварні
 Ярмарки
 Торговельні шляхи

Книгописання, друкарство
 Осередки книгописання, літописи
 Місця, пов'язані з життям і творчістю Григорія Сковороди (1722–1794 рр.)

Друкарні
 українські • польські • російські
 освіта

Навчальні заклади Лябобережжя і Слобожанщини
 відповідно до загальнооросійської реформи 1786 р.

АРХІТЕКТУРА
 Церкви
 Церкви, збудовані коштом Івана Мазепи (1687–1708 рр.)
 Костели
 Світська архітектура
 Палацово-паркові ансамблі
 Пам'ятки ісламської архітектури
 Центри православних єпархій
 Центри греко-католицьких єпархій

Масштаб 1:8 000 000
 1 см = 80 км